

RUSTINCZKY ZOLTÁN

A szerető Petőfi

Bevezetés

Jelen esszémben az egyik legnagyobb magyar szabadságharcos, költő, Petőfi Sándor Koltón keletkezett szerelmes verseinek erotikájával foglalkozom. Úgy gondolom, az elmúlt években a szexualitás nagyobb teret nyert az irodalomban, mint bármikor máskor azelőtt. Ez egy üdvös folyamat, hiszen levetkőzve az előző századok prudériáját, végre az emberi élet e fontos mozzanatával is lehet foglalkozni, úgy, ahogy mindig is kellett volna: nyíltan és őszintén. S ehhez kapcsolódóan azt kell mondanom, reményeim szerint az ilyen és ehhez hasonló (ma még egyesek számára megbotrántoztató) tanulmányok, esszék a jövőben beépülnek az irodalomoktatásba, és közelebb hozzák ezt a szép művészetet a fiatalokhoz.

A versek háttéréről röviden

Petőfi mai kifejezéssel élve egy rolling-stone (örökmozgó) volt. Élete során megfordult a történelmi Magyarország szinte minden vidékén. 1846 szeptemberében az erdélyi Nagykárolyon találjuk a költőt, aki szándéka szerint az új, helyettes főispán beiktatására érkezett a városba. E hónap 8-án ismerkedett meg a későbbi életét nagyban befolyásoló két személlyel. Az egyikük (akit férfi léte ellenére előre engedek, mivel e tanulmányban nem övé a főszerep) Teleki Sándor, ragadványnevén „a vad gróf”. A kalandos életű főúr, mivel nézetei egyeztek Petőfiével, csakhamar a költő barátja lett, sőt, Petőfi csak őt ismerte el egyedülként az általa gyűlölt magyar arisztokráciából.¹

A másik személy, akit Petőfi e napon megismert, ki más lehetne, mint Szendrey Júlia, aki viszonzott szerelmével ajándékozta meg a költőt. A lány és Petőfi korai kapcsolata leginkább Vörösmarty *Csongor és Tündéjét* juttatja eszembe, habár itt a fiatalokat elválasztó fal nem a tündérvilág és valóság közti szakadék, hanem „csupán” a nagyon is valóságos társadalmi különbségek. Júlia ugyanis jól pozicionált nemesi család sarja, míg Petőfi édesapja mészárosmester, édesanyja mosónő és cseléd volt. A Szendrey-család tehát hallani sem akart a poétáról, ami további nehézséget okozott az amúgy is hezitáló Juliának.²

¹ http://hu.wikipedia.org/wiki/Pet%C5%91fi_S%C3%A1ndor [megtekintve: 2013. 11. 26.]

² Hogy Júlia a későbbiekben szerette-e Petőfit, nem kérdés. De a Petőfivel való megismerkedése utáni naplóbejegyzéseiből az is kiderül, hogy lány azon tépelődött, közel engedje-e magához a költőt, avagy sem. Petőfi oldalán a szenvedély, a kalandos élet, de ugyanakkora a veszély és a nélkülözés várhatta, míg egy társadalmi rangban hozzá illő kérés esetén a jómódú, de unalmas átlagélet. A döntését ma már mind ismerjük. (Vö. SZENDREY Júlia naplójegyzete = FEKETE Sándor, *Így élt a szabadságharc költője*, Bp., Móra, 1977 (Így élt...), 115.

Egy rövid szakítást követően Petőfi a következő sorokat intézte kedvesének:

Mikor együtt voltunk,
Tudom, hogy szerettél.
Akkor meleg nyár volt,
Most tél van, hideg tél.
Hogyha már nem szeretsz,
Az isten áldjon meg,
De ha még szeretsz, úgy
Ezerszer áldjon meg!³

Jól gondolja a kedves olvasó, mert ezek a *Reszket a bokor mert...* című versének idézett sorai, amelyek nem maradtak eredmény nélkül. „1000szer – Júlia” – írta válaszul a lány, és ezzel kettejük élete végleg összefonódott.⁴

„Kívül-belől / leselkedő halál elől”

Az ifjú pár a már említett Teleki Sándor koltói kastélyában töltötte mézesheteit. Itt keletkeztek a híres somfai kőasztalon az elemzésem tárgyát képező versek. Az általam kiemelt alkotásokat két csoportba osztottam. Az elsőben azon munkák kaptak helyet, amelyekben a házaselet mellett a haza iránti elkötelezettség is megjelenik. A másik csoportba a tisztán szerelmi műveket soroltam.

Ily módon az első vers a *Beszél a fákkal a bús őszi szél...*, amelyben összefonódik a házaselet boldogsága a jövő világra „vérpanorámájával”. A magyar irodalomban először került művészi módon lejegyzésre az együttlét utáni órák csendes intimitása.⁵

Dél s est között van az idő, nyujtózom
A pamlagon végig kényelmesen...
Keblemre hajtva fejecskéjét, alszik
Kis feleségem mélyen, csendesen.

Egyik kezemben édes szendergőm
Szelídeden hullámozó kebele,
Másik kezemben imakönyvem: a
Szabadságháborúk története!⁶

Az idézett sorokban megrajzolt bensőséges póz az általam hivatkozott Kerényi Ferenc szavaival és az én véleményemmel is teljesen összhangban áll. A verscselekmény előrehaladásával jutunk el a bús őszi széllel „beszélő” fáktól a szolganép szabadságért folytatott küzdelmének keresztül egészen a már apokaliptikus világhépig:

³ PETŐFI Sándor, *Reszket a bokor mert...* = <http://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/petofi/reszket.htm> [2013. 11. 26.]

⁴ FEKETE Sándor, *Így élt a szabadságbar: költője*, i. m., 123.

⁵ KERÉNYI Ferenc, *Petőfi Sándor élete és költészete. Kritikai életrajz*, Bp., Osiris, 2008, 333.

⁶ PETŐFI SÁNDOR, *Beszél a fákkal a bús őszi szél...* = <http://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/petofi/besznel.htm> [2014. 02. 08.]

Vérpanoráma leng előttem el,
A jövődő kor jelenései,
Saját vérök tavába fúlnak bé
A szabadságnak ellenségei!...⁷

Utóbbi sorok már szemmel láthatólag felzaklatják a költő gondolatait:

Egy kis mennydörgés szívem dobogása,
S villámok futnak által fejemen⁸

Ebben a vérzivataros látványban visszatérő elem a refrén („Keblemre hajtva fejcsékéjét, alszik/Kis feleségem mélyen, csendesen.”) amely visszahúzza a költőt a képzelete vad világából az intim, biztonságot adó pillanatba. Ezen a ponton asszociálhatunk, és kapcsolhatjuk a művet József Attila *Nagyon fáj* című versének kezdőstrófáihoz:

Kívül-belől
leselkedő halál elől
(mint lukba megriadt egérke)
amíg hevülsz,
az asszonyhoz úgy menekülsz,
hogy óvjon karja, öle, térde.⁹

A 20. századi poéta kiemeli a nő, mint egyetemes létező védelmet nyújtó szerepét a férfi számára, egyúttal az egérke és a luk kapcsán, illetve a női testrészek kiemelésével szexuális mélységet ad sorainak.

Petőfi, mint a versből kiderül megtalálta párját, aki létezésével, nőiességével teljessé tette önmagát és a férfit, kinek feje felől így végre szertefoszlottak a „felhők” és a szerelmeskedés utáni boldog órákban (szabadságharcos gondolatai ellenére) nyugalmat talált Júlia „édesen szendergő” látványában és érintésében.

A szerelmi bánattól sokat szenvedett Petőfinek így nem csoda, hogy a házaseslet igazi földi paradicsomot jelentett. Ez a paradicsom ölelte őt körül Júlia karjaiban, s ez édesítette meg mindennapjait. A szerelmi idillnek azonban cseppet sem idillikus történelmi kor és országgép szolgált háttérül. Az *Elértem, amit ember érhet el...* című versben épp ez a kettősség mutatkozik meg. Az egy strófából álló, 38 soros mű gondolatiságában a 18. sor után egy logikai fordulat következik. Az első gondolategységben ugyanis a költő a házassága boldogságát ecseteli, a következő 20 sorban pedig azt, hogy ennek ellenére, sem hagyja magára szeretett hazáját. Számunkra az első 18 sor az érdekesebb, így abból idézek egy részletet:

⁷ I. m.

⁸ I. m.

⁹ JÓZSEF ATTILA, *Nagyon fáj*, <http://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/jozsefa/nagyonfa.htm> [2014. 02. 08.]

Elértem, amit ember érhet el:
Boldogsággal csordultig e kebel!
Ölemben kedves ifju feleség,
Milyenről lelkem annyit álmodék,
Midőn virágaid közt, képzelet,
Mint mámoros pillangó repkedett;
Ölemben egy oly asszony, akinek
Tündérek adják a testvér nevet,
Ölemben a legdrágább földi kincs...¹⁰

Az idézett sorok erotikus kicsengését az „ölemben” kifejezés adja meg, ami háromszor ismétlődik a magyar igazságnak megfelelően. Az első alkalommal a költő ölemben a „kedves ifju feleség” csupán még a képzelet tárgya (s a képzelet egy húszesztendősi ifjúnál, főleg, ha költő, igencsak aktív), a második alkalommal már a fantázia testet ölt, amelyet számomra az „asszony” kifejezés nyomatékosít. A harmadik alkalommal pedig a nő személye a legdrágább földi kincské magasztosul, és ne felejtsük el a vershelyzetből adódóan, hol? A költő ölében.

Egy meghitt pozitúra leírását (is) olvashatjuk, tehát ebben a versben, amely a testi- és lelki intimitásával a „nem-továbbot” is jelenthetné Petőfi számára, aki azonban feleségénél jobban már csak a hazáját szerette.

„Tíz pár csókot egyégből”

Visszaulva, az előző fejezet utolsó sorához, azonban leszögezhető, hogy Júliának sem kellett Sándor részéről szeretethiányban szenvedni. A soron következő versek, ugyanis mellőzik a hazafiasságot és Petőfi politikai eszméktől mentes, tiszta szerelmi lírájának gyümölcsei.

Az *Amióta én megházasodtam...* című mű kezdetén a lírai én önmagát egy fejedelemhez hasonlíttja, aki a trónusán regnál. Észrevesz egy leányt „rózsaszín ruhában”, aki elnyeri tetszését, ezért magához csábíttatja.

Kis hamis lány! mért kerültél eddig?
Csak nevedről ismerhettelek,
Azt tudám csak, hogy Örömmek hínak,
Kergetélek, s el nem értelek.¹¹

Ebben a versszakban a „kis hamis” kifejezést érthetjük kacérságnak, amely öszszemosódik az örömmel. A vers következő strófájának elején („Ámde végre birtokomba estél”) már a hódítás sikeréről kapunk tudósítást. A következő sorok telve vannak erotikus utalásokkal. „Meghódítám tündér-szárnyadat” – gondolhatunk a

¹⁰ PETŐFI SÁNDOR, *Elértem, amit ember érhet el...* = <http://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igvjo/setup/portrek/petofi/elertem.htm> [2014. 02. 12.]

¹¹ PETŐFI SÁNDOR, *Amióta én megházasodtam* = <http://mek.oszk.hu/01000/01006/html/vs184707.htm> [2014. 01. 03.]

kedves kezeire, amelyek a költő homlokára „friss virágokat” növelnek – örömet okoznak neki.

Szép virágok színre és illatra,
Milyeket csak tündérkéz növel,
És közöttök a tövis csiklandja
Csak fejemet s nem karcolja fel. –¹²

Az utolsó strófában a „szép virágok” utalhatnak a nemi szervekre, „amelyeket csak tündérkéz növel” hiszen a virág kinyílása régi toposza a nemiségnek az irodalomban. A harmadik sor „csiklandós tövise”, ha ennél a gondolatnál maradunk, a leány clitorisára utal, amely hozzáér a költőhöz.

A fülledt erotikájú *Amióta én megbázasodtam* című vers után jóval visszafogottabb, inkább az érzelmekre hajazó a *Szeptember végén*. Legendás „Elhull a virág, eliramlik az élet...” sora után rögtön hitveséhez szól: „Úlj, hitvesem, úlj az ölembe ide” – az ölbe ültetés intímebbé varázsolja a mű egész hangulatát. (És eszünkbe idézheti a már elemzett *Elértem, amit ember érhet el...* című művet az öl kapcsán.) Mindez finom és gyengéd erotikával tölti fel a további sorok mondanivalóját. A lírai én ugyanis megkérdi kedvesét, hogy akkor is szeretni fogja-e, ha meghal. A múlandóság és a most örömeinek kettőssége eszembe juttatja Omar Khajján rubáit, amelyek a „múlandóság mámorával” átitatva hirdetik a perc élvezetének szükségét.

Ha már múlt és jelen közt járunk: az *Egykor és most*ban a költő elmúlt évei nyomorúságát tárgyalja, majd a múltból a jelenbe kerülve elmondja kedvesének, hogy a házaseslet vele, mint a szeretett lényel csupa mennyország. Ennek erotikus vetülete bontakozik ki a vers utolsó strófájában:

Itt van e meleg szobában,
S ajka forró ajkadon,
Kedves drága feleségem,
Édes szép kis angyalom!¹³

A szavak magukért beszélnek. Habár nem idéztem, az első versszakokban számos szó utal a kedves eljövetele előtti időkre, mint a „hideg”, „zimankós”, „eső”, amelyek ellentétei az utolsó versszak melegséget árasztó kifejezései. Kis fantáziával a kint hidegsége megfelelhet a nőtlenség hideg testi és lelki állapotának, míg a meleg szoba jelentheti a házaseslet forróságát. Az egymásba mosódó ajkak pedig tovább fűtik a sorok erotikáját.

Az *Egykor és most* csókos befejezése, akár előjátéka is lehetne a *Tíz pár csókot egyvégből* című költeménynek, amely már szintisztán a szerelmeskedés hívó imája. A csókoknál maradván kezdődik az alkotás, amelyben, mint a cím is utal rá, a lírai én tíz

¹² PETŐFI SÁNDOR, *Amióta én megbázasodtam* = <http://mek.oszk.hu/01000/01006/html/vs184707.htm> [2014. 01. 03.]

¹³ PETŐFI SÁNDOR, *Egykor és most* = <http://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/pe-tofi/egykores.htm> [2013. 01. 04.]

pár csókot kér asszonyától, majd ráadást is. Magasztalja barna kedvesét, égő ajkait, majd ölelésre szólítja, amelytől „felrepül az égbe”. Hogy mindez folytatódjék, sor kerül a lámpaoltásra, majd következik az éjszaka...

Hagyjuk is magára a költőt és áldjuk a nőt, aki szerelmesen ringatta.